Проведено критичний аналіз методик перевірки та оцінки екологічного стану військових частин збоку військових екологів та органів державної екологічної інспекції

Ключові слова: методика перевірки, екологічний стан, органи державної екологічної безпеки

Проведен критический анализ методик проверки и оценки экологического состояния военных частей сбоку военных экологов и органов государственной экологической инспекции

Ключевые слова: методика проверки, экологическое состояние, органы государственной экологической безопасности

The walkthrough of methods of verification and estimation of the ecological state of soldiery parts is conducted from one side soldiery environmentalists and organs of state ecological inspection

Keywords: method of verification, ecological state, organs of state ecological security

УДК 658.516

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИК ПЕРЕВІРКИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН

С.Р. Артем'єв
Кандидат технічних наук, старший викладач
Кафедра бойових токсичних речовин та засобів захисту факультету військової підготовки*
Контактний тел.: (057) 372-61-67 (3-58), 067-928-75-59
А.С. Локаткін*
Контактний тел.: (057) 372-61-67 (3-13), 063-127-74-65
І.М. Мартинюк
Старший викладач, начальник служби екологічної безпеки
Кафедра бойового застосування підрозділів військ РХБ захисту*
Контактний тел. (057) 372-61-67 (3-38), 067-782-72-61
*Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
вул. Полтавський шлях, 192, м. Харків, Україна, 61098

1. Вступ

Статистика проведених перевірок виконання вимог екологічної безпеки за 2006 – 2010 р. вказує на велику кількість суттєвих недоліків з питань підтримання якісного екологічного стану військових частин та значний відсоток отримання ними незадовільних оцінок (близько 30%).

Це стає можливим тому, що питання виконання вимог екологічної безпеки як відповідними посадовими особами військової частини (підприємства), так і в цілому усім особовим складом, мають багато «білих плям». Вони виникають внаслідок того, що, з одного боку, в багатьох випадках немає конкретної особи, яка б несла відповідальність за виявлений вид порушення, а, з іншого боку, відсутня система контролю за виконанням вимог екологічної безпеки і чітко не визначено для кожної посадової особи той комплекс заходів, який повинен нею контролюватися. Дане питання вже обговорювалося на сторінках цього видання, але є і проблеми виключно законодавчого плану, які стосуються питань порядку здійснення перевірок екологічного стану військових частин.

Безумовно, в сучасних умовах потрібно якісно і збалансовано вирішувати завдання екологічної безпеки військ, де суттєвою складовою є суворе дотримання вимог природоохоронного законодавства, які визначено відповідними керівними документами. Саме порядок виконання вказаних вимог є предметом перевірок екологічного стану будь-якої військової частини (підприємства), які здійснюються як військовими органами екологічної безпеки, так і органами Держекоінспекції.

В статті проведено порівняльний критичний аналіз існуючих невідповідностей стосовно організації та проведення перевірок виконання заходів екологічної безпеки у військових частинах збоку військових органів екологічної безпеки відповідно до вимог наказу МОУ № 279 – 1999 р. [1, с. 264 - 268] та цивільних органів Мінекобезпеки відповідно до наказу Міністерства охорони навколишнього природного середовища № 548 від 19.12.2006 р. [2], запропоновано шляхи вирішення зазначених проблемних питань.

2. Викладення основного матеріалу

Проведений аналіз змісту положень [1 - 2] показав наступне:

Відповідно до методики [1, с. 264, п. 2.3.] перевірка та оцінка екологічного стану військової частини містить 4 питання, де, з точки зору перевірки, приоритетними є наступні 2 з них:

- перевірка наявності керівних, нормативних та плануючих документів з питань екологічної безпеки (п. 1);
- огляд території, будівель, споруд, природоохоронного обладнання...(п. 2).

Методика перевірки [2] містить 5 питань – більш конкретизованих за змістом та більш об'ємних:

1. Питання водоспоживання об'єкту
2. Питання водовідведення

3. Питання охорони атмосферного повітря

4. Питання використання надр (підземних вод) та земельних ресурсів

5. Питання поводження з відходами та небезпечними хімічними речовинами.

Глобальним протиріччям є те, що у [1,2] назви документів різні, форми документів за ними частково різні, а методики проведення перевірок кардинально відрізняються між собою, а саме:

1. «План заходів щодо охорони природи» [1] чи «Річний план заходів з охорони природних ресурсів» [2], чи «План заходів з охорони довкілля» [2]?

2. Договір на «розміщення відходів» [1] чи дозвіл на «розміщення відходів» [2]? Ліміт «на утворення відходів» [1] чи ліміт на «розміщення відходів» [2]? А це все різні документи.

3. [2] чітко вказує, що у військовій частині повинен відпрацьовуватися наказ – «про призначення відповідального у сфері поводження з відходами», а в [1] серед типових назв наказів командира військової частини з питань організації екологічної безпеки наказу саме з такою назвою немає.

4. Питання «наявності та стану» артезіанських свердловин, яке характерно для окремо розташованих частин, достатньо вузько розглянуто в [1] у порівнянні з [2], де вимагається певна документація з обов'язковим висновком державної екологічної експертизи.

5. Питання забруднення повітря – «впровадження певних заходів», з одного боку (не визначено яких конкретно» [1]), чи у [2] – акти перевірок працездатності та ефективності роботи установок з очищення повітря. Це більш конкретно.

6. Для техніки ЗСУ – просто «наявність талонів токсичності» [1], чи виконання вимог державних стандартів щодо викидів транспортних засобів у [2]. А це різні речі.

7. Стосовно зберігання отруйних токсичних речовин – «дотримання правил» їх перевезення та зберігання» [1], у [2] більш об'ємно – наявність відповідних дозволів. І не тільки на перевезення і зберігання, а ще й на захоронення, виробництво, використання, знищення та на утилізацію.

8. Проблемою є і те, що деякі питання, на які військові екологи звертають увагу та вимагають їх суворого виконання, органи Держекоінспекції вважають суто військовими та не перевіряють їх взагалі, наприклад, [1]:

– оформлення щоквартальних звітів про стан екологічної безпеки (2.4., п. 2);

– плани занять з особовим складом щодо екологічного навчання (2.4., п. 11);

– відпрацювання планів проведення днів захисту навколишнього природного середовища (2.4., п. 12) та ін.

І навпаки, органи Держекоінспекції звертають увагу на питання, які не є приоритетними для військових частин розташованих, наприклад, у містах, а саме [2]:

– питання економії води та удосконалення процесів її очищення;

– порядок рекультивації земель та відтворення ґрунтів;

– статистичну документацію за формами, які не визначено в [1];

– проведення аналізу води органами СЕС та ін.

9. В [1] вказано питання, які вже не є характерними для сучасних ЗСУ, зокрема:

– обладнання підсобних господарств..... (2.5., п. 10);

– обладнання тваринницьких комплексів.... (2.5., п. 10);

– дотримання санітарно-захисних зон для підсобних господарств (тваринницьких комплексів) щодо водойм, житлової зони та лісових масивів (2.5., п. 11).

В таблиці 1 наведено порівняльний аналіз існуючих невідповідностей стосовно організації та проведення перевірок виконання заходів екологічної безпеки у військових частинах збоку військових органів екологічної безпеки та цивільних органів Мінекоінспекції.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз існуючих невідповідностей стосовно організації та проведення перевірок виконання заходів екологічної безпеки у військових частинах збоку військових органів екологічної безпеки та цивільних органів Мінекоінспекції

ПИТАННЯ, ЯКІ МАЮТЬ ЧАСТКОВУ НЕУЗГОДЖЕНІСТЬ МІЖ ВІЙСЬКОВИМИ ЕКОЛОГАМИ ТА ОРГАНАМИ МІНЕКОБЕЗПЕКИ, АБО, ЯКІ НЕ ЗАЗНАЧЕНО ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ У КЕРІВНИХ ДОКУМЕНТАХ ОРГАНІВ МІНЕКОІНСПЕКЦІЇ	
[1]	**[2]**
Пункт 2.4. Під час проведення документальної перевірки уточнюється та звертається увага на наявність, зміст та терміни дії таких нормативних і керівних документів:	
– **план заходів щодо охорони довкілля** та раціонального використання природних ресурсів (з відображенням заходів, спрямованих на зменшення викидів та скидів забруднюючих речовин, реальність виконання запланованих заходів тощо)	Не відображено. Назва документу відповідно до наказу № 300 – 1997 року носить назву **«План заходів щодо охорони природи** та раціонального використання природних ресурсів».
– звіт про стан екологічної безпеки військової частини відповідно до наказу МОУ від 6.05.1997 року № 145 «Про організацію екологічного забезпечення у ЗСУ у 1996 році»	Вважається суто внутрішнім документом військової частини.
– **схеми господарсько-побутової, дощової і виробничої каналізацій та схеми об'єктів водокористування**, дозволу на скиди (викиди) та наявність дозволу на спеціальне водокористування	– **наявність** дозволу на спецводокористування, дотримання, встановлених в дозволі, **лімітів забору води** (підстава – ст. 44,48,49 Водного Кодексу України)

Продовження таблиці 1

[1]	[2]
– статистична звітність та **ведення обліку тепло-**, водоспоживання	– **статистична звітність за формою 2 – ТП (водгосп)**, правильність її складання (підстава – ст. 24 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»);
– висновок санітарно-епідеміологічної служби щодо аналізу питної води та стічних вод від очисних споруд	Не відображено
– облік джерел забруднення, перелік природоохоронних об'єктів, викидів (скидів) забруднюючих речовин та ведення переліку засобів запобігання забруднення водних ресурсів, земель, атмосферного повітря тощо	Вважається внутрішнім документом статистики
– екологічний паспорт ремонтного підприємства та складів (баз) пально-мастильних матеріалів (далі – ПММ)	Вважається внутрішнім документом
– журнал обліку перевіреного на токсичність вихлопних газів автотранспорту та талонів токсичності на атранспорт.	Вважається суто внутрішнім документом
– ліміти викидів (скидів) забруднюючих речовин, платежів та **наявність договорів за скиди і розміщення відходів** (за забруднення навколишнього природного середовища)	– правильність складання статистичної форми № 1 – «Звіт про утворення, оброблення та утилізацію небезпечних відходів I – III класів небезпеки» (підстава – ст. 26 Закону України «Про відходи») – розрахунки збору за забруднення навколишнього природного середовища (скидами) (підстава – ст. 44 Водного кодексу України, ст. 44 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») – **наявність дозволів на розміщення відходів, лімітів на їх утворення і розміщення** (підстава – статті 32, 33 Закону України «Про відходи», Постанова КМУ від 30.08.1998 р. за № 1218).
– плани занять з особовим складом щодо екологічного навчання та його виконання (наявність тематики у планах бойової, командирської та професійної підготовки, планів проведення та обліку проведення занять і конспектів)	Суто внутрішній документ НС РХБ захисту – НС ЕБ
– плани проведення днів захисту природного середовища (друга і четверта суботи кожного місяця).	Суто внутрішній документ НС РХБ захисту – НС ЕБ
– **організаційний та підсумковий наказ командира військової частини щодо забезпечення екологічної та радіаційної безпеки**, документи відповідно до правил роботи з джерелами іонізуючого випромінювання та санітарного паспорта (у разі їх наявності у військовій частині).	– **наказ про призначення відповідальних осіб у сфері поводження з відходами**, небезпечними хімічними речовинами (підстава – ст. 17 Закону України «Про відходи»)
Пункт 2.5. Під час огляду території, будівель, споруд, природоохоронного обладнання, парків озброєння та техніки, джерел викидів і скидів забруднюючих речовин виявляють та перевіряють:	
– наявність пристроїв очищення і знезараження на каналізаційних очисних спорудах, наявність лабораторій, періодичність та повноту перевірки якості очищення стічних вод (господарсько-побутових, виробничих та зливних), куди здійснюється їх скид	– технічний стан споруд очистки (підстава – ст. 44 Водного кодексу України)
– наявність на пунктах чищення і миття у парках машин систем очищення, повторного (оборотного) використання води, своєчасність їх чищення (ремонту)	Вважається суто військовою вимогою
– обладнання нафтовловлювачами складів (баз) ПММ, парків ОВТ, пунктів технічного обслуговування і ремонту, заправних пунктів та котельних на рідкому паливі	Вважається суто військовою вимогою
– нейтралізацію виробничих стічних вод на гальванічних дільницях та акумуляторних станціях, порядок зберігання й утилізації гальвановідходів, списаних (непридатних) ртутних ламп (приладів), акумуляторів. Шкідливі речовини (відходи) повинні зберігатися у герметичних ємностях, виготовлених з інертних матеріалів та знаходитися у захищених від атмосферних опадів місцях.	Не оговорено
– стан системи водопостачання і відповідність її встановленим нормам, наявність водомірних приладів та їх стан, **облік водоспоживання, кількість та стан артезіанських свердловин, наявність і відповідність встановленим розмірам санітарно-захисних зон та їх стан** – санітарно-технічний стан водозабірних споруд, їх склад, **а також заходи, що вживаються для охорони від забруднення та виснаження запасів поверхневих і підземних вод**	– **проектно-технічна документація** за обов'язкової наявності позитивного висновку державної екологічної експертизи проекту **на будівництво артезіанських свердловин** (підстава – статті 26 – 29, 51 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») – наявність підземних водозаборів, їх технічний стан (підстава – ст. 44 Водного кодексу України) – технічний стан споруд поверхневого водозабору (підстава – ст. 44 Водного кодексу України, пункт 4).
– впровадження заходів, спрямованих на удосконалення технології виробництва (експлуатації обладнання їдальні, комбінатів побутових послуг, військово-медичних заходів), **з метою скорочення споживання води та зменшення забруднення стічних вод** і скорочення викидів шкідливих речовин в атмосферу	– акти перевірок ефективності роботи установок очищення газів (підстава – ст. 10 Закону України «Про охорону атмосферного повітря») – **технічний стан установок очищення газів** (відповідно до вимог «Правил експлуатації УОГ, підстава – ст. 10 Закону України «Про охорону атмосферного повітря»);

Продовження таблиці 1

[1]	[2]
– оснащення виробничих об'єктів (ремонтних майстерень, фарбувальних та деревообробних цехів, котелень, дільниць) приладами (обладнанням, установками) для пилогазовловлювання та знешкодження шкідливих речовин, що викидаються в атмосферу, кількість джерел забруднення атмосферного повітря (стаціонарних, пересувних), **наявність** дозволу на гранично допустимі викиди (скиди) і **талонів токсичності на автотранспорт у водіїв**	– дотримання вимог ДСТУ 4276 – 2004 р. «Норми і методи вимірювання димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями», ДСТУ 4277 – 2004 р. «Норми і методи вимірювання вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів у відпрацьованих газах автомобілів з двигунами, що працюють на бензині або газовому паливі» (підстава – ст. 17 Закону України «Про охорону атмосферного повітря», ст. 56 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)
– **обладнання підсобних господарств (тваринницьких комплексів)** системами утилізації (знешкодження) твердих та рідких відходів (наявність бетонної ями для збирання рідких відходів та бетонного майданчика для біотермічної обробки), регулярність, спосіб і місце вивезення відходів	Дане питання не стосується сучасних ЗСУ
– дотримання санітарно-захисних комплексів щодо водойм, жилої зони та лісових масивів	Не оговорено
– місце збирання господарсько-побутового сміття, обладнання та утримання у належному стані сміттєзбірників (гарнізонних звалищ сміття)	– наявність спеціально відведених у встановленому законодавством порядку, місць чи об'єктів розміщення відходів (підстава – ст. 17 Закону України «Про відходи»)
– заходи щодо благоустрою і озеленення території військової частини, рекультивації (відтворення родючого шару) земель під час проведення будівельних та інших робіт	Відповідно до наказу № 300 – 1997 р. дані заходи сплановано у документації планування
– **наявність та дотримання правил** перевезення, зберігання і використання сильнодіючих отруйних речовин, отрутохімікатів, засобів захисту рослин і стимуляторів росту та відомості щодо їх інвентаризації	– **наявність дозволів на виробництво**, зберігання, транспортування, використання, захоронення, знищення та утилізацію отруйних речовин, продуктів біотехнологій та інших біологічних агентів (підстава – ст. 53 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»)
– наявність джерел електромагнітного, іонізуючого і акустичного впливу та проведення заходів щодо зменшення їх негативної дії на стан довкілля (на живі організми)	Не оговорено
– наявність заходів щодо охорони та відновлення лісів, а саме: протипожежна і санітарна охорона, охорона від знищення та виснаження, встановлення найбільш раціонального режиму лісокористування, захист лісової рослинності від шкідливих впливів, створення захисних насаджень.	Не оговорено

3. Висновки

Таким чином, в контексті вирішення даної проблеми, доцільним є відпрацювання спільного наказу, який би повністю узгодив зазначені питання та допоміг командиру військової частини здійснювати контроль екологічного стану за єдиними вимогами та за чітко визначеними питаннями перевірки, у тому числі, залежно і від статусу військової частини.

Література

1. Артем'єв С.Р. Збірник нормативно-правових актів та керівних документів МОУ з питань охорони довкілля / Артем'єв С.Р., Вальченко О.І., Карєєв А.Г. – Х.: ХІТВ, 2004. – 292 с.
2. «Положення про Державну екологічну інспекцію в областях, містах Києві та Севастополі», затверджене наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 19.12.2006 р. № 548 та зареєстроване в Міністерстві юстиції України за № 120/13387 від 13.02.2007 р.